
The early days of sports reporting in the Hebrew press during the Mandate Period /
ראשיתם של דיווחי הספורט בעיתונות העברית המנדטורית

Author(s): חיים קאופמן and H. Kaufman

Source: *Movement: Journal of Physical Education & Sport Sciences* / כתב-עת :
1997 מאי / אייר תשנ"ז , למדעי החינוך הגופני והספורט, Vol. 4, No. 1 (אייר תשנ"ז
1997 מאי /), pp. 59-80

Published by: Academic College at Wingate

Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/23633173>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <https://about.jstor.org/terms>

is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Movement: Journal of Physical Education & Sport Sciences* / כתב-עת : למדעי החינוך הגופני והספורט

ראשיתם של דיווחי הספורט בעיתונות העברית המנדטורית

חיים קאופמן

תקציר

דיווחי הספורט בעיתונות הישראלית (התופשים כיום מקום מרכזי בעיתונות), החלו להופיע עם צאתם לאור של העיתונים העבריים היומיים ("הארץ", "דאר היום" ו"דבר") בשנות העשרים. המאמר מתאר ומנתח את ראשיתם של דיווחי הספורט בעיתונות העברית ובביטאוני אגודות הספורט בהתייחס למרכיבים השונים של הדיווח העיתונאי.

ניתוח הידיעות והמאמרים מימי ראשית העיתונות משקף את יחסה של העיתונות לספורט ואת מעמדו הנמוך של הספורט בכלל: רוב דיווחי הספורט היו קצרים ושוליים, שהתייחסו ברובם למשחקי כדורגל וסיפקו מידע מועט. הופעת מדורי ספורט בעיתונות אמנם הרחיבה מעט את היריעה, אך היו אלה לרוב מדורים אישיים שלא הבחינו בין ידיעות לדעות, והם אף לא הופיעו באופן סדיר. ברור היה כי דעתם של הקוראים לא היתה נוחה מאופיו של דיווח זה.

שנות העשרים היו השנים שבהן החלה הפוליטיזציה של הספורט בארץ-ישראל: המאמרים, מכתבי הקוראים, הידיעות שזכו לסיקור נרחב ואף ביטאוני אגודות הספורט נתנו יותר ביטוי למחלוקות האידיאולוגיות בין אגודות הספורט מאשר לתיאורים של אירועי ספורט.

ברור אם כן, כי הדיווח העיתונאי בשנותיו הראשונות היה לקוי והקשה על מי שחפץ לדעת את אירועי הספורט באותן השנים. עם זאת, תופעות אחדות המאפיינות את דיווחי הספורט של היום החלו כבר בראשיתה של העיתונות העברית, ובעיקר אמורים הדברים בדיווחים ממגרשי הכדורגל.

תאריכים: יהדות ופעילות גופנית; הפועל, התאגדות לתרבות גופנית; מכבי ישראל; יישוב יהודי בארץ-ישראל; תולדות הספורט; עיתונאות.

החשיבות של בדיקת דיווחי הספורט

בשנים הראשונות של המנדט הבריטי בארץ-ישראל נוסדו שלושה עיתונים עבריים יומיים: "הארץ" ו"דאר היום", שהחלו להופיע ב-1919, ו"דבר", שהחל להופיע ב-1925. בשנים האחרונות נחקרה ראשיתם של עיתונים אלו, אך אף אחד מהמחקרים לא התייחס לדיווחי הספורט שלהם (אבן-חן, 1987; אלידע, 1995; נאור, 1996). איזכור קצר של מדור הספורט קיים בניתוח של העיתון הרוויזיוניסטי "הצפון", שהופיע בחיפה בשנים 1926-1927 (קיסטר, 1990). המחקר היחיד שהתייחס עד כה ישירות למדורי הספורט הוא מאמר קצר, שמטרתו העיקרית היתה להציג את סגנונם הארכאי של דיווחי הספורט (מלמד, 1986). ביטאונים אגודות הספורט שהחלו להופיע אף הם באותן השנים לא זכו עד כה להתייחסות במחקר.

לבדיקת דיווחי הספורט נודעת חשיבות מטעמים אחדים:

מעמדו של הספורט בישראל. רעיון **יהדות השרירים** מכיל בתוכו כמה רעיונות מרכזיים של התודעה הלאומית הציונית: הצורך בשינוי הדימוי של היהודי ה"גלותי", המלחמה באנטישמיות וטענותיה: פיתוח מיומנויות צבאיות והרצון ליצור יהודי שורשי העובד את אדמתו בארץ-ישראל.

למרות מרכזיותם של רעיונות אלו סבל הספורט בארץ-ישראל מיחס מנוכר ואדיש מצד כל הגורמים. המוסדות הלאומיים העניקו לאגודות הספורט סיוע מועט, והחינוך הגופני בבית הספר נתקל בקשיים רבים. הסיבות ליחס הזה, שיש לו השלכות למעמד הספורט גם בימינו, נעוצות כנראה באופיה של ההנהגה היישובית, שהגיעה ברובה ממזרח אירופה והיתה חסרת זיקה לספורט, ומהעובדה שרעיון **יהדות השרירים** קיבל משמעות רחבה יותר מעיסוק בספורט גרידא (קאופמן, 1996 א'). בדיקת דיווחי הספורט נועדה בין היתר לענות על השאלה, **אם גם העיתונות העברית בראשיתה השתלבה במגמה הכללית של זלזול בספורט.**

פוליטיזציה של הספורט בארץ-ישראל. שנותיה הראשונות של העיתונות המנדטורית היו אף השנים שבהן החלה בפועל הפוליטיזציה הקיימת עד היום בספורט הארץ-ישראלי. המתח הפוליטי בארץ-ישראל עם התפתחותו של ה"מחנה האזרחי" בארץ, היווצרותו של ספורט הפועלים הבין-לאומי והמשברים הכלכליים שיצרו אבטלה בקרב הפועלים - כל אלה הביאו להקמתה של **התאגדות הפועל** ולעיסמותים מרובים עם **מכבי** - הסתדרות הספורט הלאומית הלא-פוליטית, שהיתה היחידה שפעלה עד לתקופה זו (קאופמן, 1996 ב').

השאלה הנשאלת היא: במה משקפים דיווחי הספורט את הלכי הרוח של התקופה, וכיצד הם מביאים לידי ביטוי את הפוליטיזציה של הספורט הארץ-ישראלי?

מעמד הספורט בעיתונות של ימינו. תחום הספורט תופס כיום חלק נכבד ומרכזי בעיתונות היומית, והוא שקול לעתים כנגד תחומי הפוליטיקה והכלכלה. כוונת מאמר זה אינה לבחון את הנסיבות שהביאו לכך אלא לנסות ולבדוק אילו מהמאפיינים של דיווחי הספורט דהיום נעוצים בנורמות שנקבעו כבר בראשית הופעתם של עיתוני הספורט.

העיתונות כמקור היסטורי. החוקר בן זמננו החפץ לחקור את אירועי הספורט בעבר נשען במידה רבה על עיתונות התקופה (זמרי, 1968; 1971). חיפוש מידע בעיתונות המנדטורית מהווה משימה קשה למדי. עיתונות זו אינה מצויה ברוב הספריות, הארכיונים או מאגרי מידע ממוחשבים, ואין בנמצא אינדקס או מפתח למאמרים בכלל ולמאמרי הספורט בפרט. רובה מצולמת על גבי מיקרופילם ו"מיקרופיש", וקיים קושי רב לאתר מאמר או אפילו לחפש חומר על אירוע זה או אחר. לפיכך יש חשיבות להפוך חומר זה לנגיש יותר עבור הקורא של ימינו.

מכל האמור לעיל נגזרות מטרות המאמר:

- ★ לבחון את השאלה אם עיתונות הספורט העברית בארץ ישראל, בדומה למוסדות הלאומיים, היתה בתחילתה אדישה לספורט
- ★ לבדוק כיצד משקפים דיווחי הספורט את הלכי הרוח של התקופה
- ★ לבחון אילו מאפיינים הורישה עיתונות הספורט המנדטורית לעיתונות הספורט במדינת ישראל
- ★ לשמר את התופעות, האירועים והתהליכים המרכזיים של דיווחי הספורט כדי שיהיו נגישים עבור הקורא בן זמננו בהתחשב בקשיים שיש באיתור מידע זה.

לצורך מחקר זה, שהוא החלוץ בנושא הנדון, נסרקו כל דיווחי הספורט שהופיעו במהלך שנות העשרים ובראשית שנות השלושים. הסריקה נעשתה בשני סוגי עיתונות:

- ★ העיתונות הממוסדת: העיתונות היומית - "דבר", "הארץ", ו"דאר היום" והשבועון "הצפון" חיפה שהופיע במשך כשנתיים (1926-1927)
- ★ ביטאונים אגודות הספורט: "עזנו" של הפועל ו"המכבי" של מכבי.

הצגת הממצאים נעשתה על פי המרכיבים השונים של הדיווח העיתונאי: ידיעות, מדורי

ספורט, מאמרים רעיוניים ומכתבי קוראים. כל פרק במאמר מתייחס למאפיינים של אחד ממרכיבים אלו בהתייחס למטרות המאמר. פרק אחד מוקדש לביטאוי אגודות הספורט והפרק האחרון - לתגובות הקוראים בני התקופה לדיווחי הספורט.

כוונת המאמר אינה לנתח את הנתונים ההיסטוריים העולים מהדיווחים השונים אלא את המסגרת שבה מופיעים נתונים אלו. לפיכך, **דיווחי הספורט של העיתונות העברית במאמר זה הם המטרה ולא האמצעי**. ההיבטים הלשוניים לא נבדקו והם ראויים למאמר נפרד.

אופיין של ידיעות הספורט

מיקום הידיעות והיקפן

עד להופעתם של מדורי הספורט פורסמו ידיעות הספורט בצורה אקראית. הן היו קצרות מאוד, הופיעו בדרך כלל בשולי החדשות והודפסו באותיות קטנות במקום לא קבוע. בעיתון "דבר" הופיעו ידיעות הספורט בדרך כלל במסגרת המדורים שהכילו ידיעות על הנעשה במקומות שונים ("בחיפה", "בתל-אביב" וכו'). עיתון "הארץ" הביא מדי פעם ידיעות ספורט תחת הכותרת "בספורט", אך לא היה זה מדור קבוע.

לא היתה שיטתיות בהבאת הידיעות. לעתים חלפו ימים רבים ללא דיווח על אירועי ספורט, וגם כאשר התפרסמו לבסוף ידיעות כלשהן הן הובאו לעתים קרובות ימים אחדים לאחר האירוע עצמו וללא חתימת הכותב. ידיעות הספורט לא היו מאוירות, הן מפאת המקום השולי שתפסו אירועי הספורט בהשוואה לתחומים אחרים, והן משום שהעיתונות בכללותה כמעט שלא היתה מאוירת באותם הימים.

תוכן הידיעות

דיווחי תוצאות כדורגל. רוב ידיעות הספורט כללו דיווחים על תוצאות של משחקי כדורגל. הכיבוש הבריטי והשפעתו על הספורט בארץ-ישראל וביקוריה של קבוצת "הכוח" וינה בשנים 1924-1925 הביאו להגברת הפופולריות של משחק הכדורגל בארץ-ישראל, עד כי בשנת 1928 הוקמה בארץ-ישראל ההתאחדות לכדורגל.

בשנות העשרים עדיין לא התקיימו משחקי ליגה סדירים וגם לא משחקי "גביע ארץ-ישראל", שארגנה ההתאחדות רק לאחר הקמתה (קודם לכן הם אורגנו על ידי הבריטים). לעומת זאת נערכו משחקי הליגה על בסיס מקומי - הליגה החיפאית ("הארץ", 3/3/1925), גביע עיריית ירושלים ("דבר" 27/4/1929), גביע מחוזי של תל-אביב ("דבר" 14/2/1929) ועוד. מלבד הקבוצות שהוקמו על ידי מרכזי הספורט "מכבי" ו"הפועל" פעלו קבוצות צעירים מקומיות ("הגיבור", "אלנבי", "בלפור", "הצבי"), שהנתמזו מאוחר יותר עם האגודות הגדולות. לדוגמה - "אלנבי" התמזגה עם "הפועל" תל-אביב ("דבר" 30/3/1927) ו"הגיבור" עם "מכבי" חיפה ("הארץ" 16/12/1925). הקבוצות התמודדו בינן לבין עצמן וכנגד קבוצות ערביות, ובעיקר מול קבוצות כדורגל רבות שפעלו במסגרת הצבא הבריטי. מאוחר יותר, צמצום הכוחות הצבאיים על ידי הנציב העליון הבריטי פלומר בשנת 1927 הביא גם לצמצום מספר קבוצות הכדורגל הבריטיות בארץ-ישראל (דינור, 1975), וזו כנראה היתה גם הסיבה ליוזמה היהודית להקמת ההתאחדות לכדורגל.

ידיעות הספורט בעיתונות היומית לקו בחסר והתייחסו בעיקר לתוצאות משחקי הכדורגל ולמקום שהם התקיימו. לעתים נוספו מעט פרטים כמו: בואו "של קהל עצום למרות מזג האוויר הרע" ("דבר", 13/12/1925); "אחרי המשחק הוזמנה קבוצת הצבי לכוס תה" ("הארץ", 3/1/1926); "המשחק היה יפה אולם יש להעיר לקהל שישמור על הסדר ולא יתערב" ("דבר", 14/3/1926). לעתים קרובות דווח גם על אלימות שהתעוררה לא אחת בין אוהדי שתי הקבוצות ("דבר", 20/11/1927; "הארץ", 25/12/1928; "דאר היום" 6/4/1926).

הקורא שחפץ היה לדעת את תוצאות משחקי הליגות לסוגיהן התוודע רק לחלקן. דוגמה אופיינית למידע חסר הוא הדיווח על משחק הגביע הארץ-ישראלי הראשון שנערך במאי 1928. המשחק נסתיים בניצחון "הפועל" תל-אביב על "מכבי" ירושלים 2-0, אך ההתאחדות החליטה לחלק את הגביע בין שתי הקבוצות. העיתון "דבר" הקדיש לניצחון מקום נרחב למדי, אך לא הזכיר כלל את חלוקת הגביע לשתי הקבוצות ואת סיבותיה של החלטה זו. אנו למדים עליה רק מתוך גילוי דעת של "הפועל" תל-אביב ("דבר", 2/7/1928), שאף הוא אינו מבהיר את הסיבה להחלטה.

ידיעות ספורט אחרות. הרושם המתקבל מקריאה בעיתונות התקופה הוא כי עיקר העיסוק הספורטיבי היה בכדורגל, אך ככל הידוע לנו לא זה היה המצב. מדיווחים של מרכז הפועל עולה כי אחוז וכבוד מחבריו עסק בהתעמלות ובאתלטיקה ואף בכמה ענפים נוספים כגון כדורעף, אופנים, כדור-יד ועוד (קאופמן, 1993). מידע כלשהו על

פעילויות או תחרויות בענפים אלה מצוי בעיתונות רק לעתים נדירות ("דבר", 13/1/1927; 19/9/1927). הספורט הימי הוזכר מדי פעם ("דבר", 27/12/1928; "הארץ", 5/9/1928), ותחילת התפתחותו של האגרוף בארץ-ישראל כסוף שנות העשרים מצאה אף היא את מקומה בעיתונות (טריסר, 1979).

ידיעות ספורט רבות הן למעשה מודעות או דיווחים שנמסרו על ידי האגודות עצמן. התאגדות הפועל הרבתה להשתמש בעיתון "דבר" כבמה למסירת מידע על הנעשה באגודות, וההבדל בין ידיעה עיתונאית למודעה היטשטש לפעמים ("דבר", 14/10/1925; 31/5/1926).

ריבוי ידיעות על הנעשה בכדורגל בולט במיוחד על רקע **מיעוט המידע על הספורט העולמי בכלל ועל הספורט היהודי בתפוצות בפרט**. הספורט היהודי הוזכר בקצרה מדי פעם, בעיקר ב"דאר היום" (9/9/1925; 2/11/1925). אירועי ספורט מרכזיים בעולם כמו המשחקים האולימפיים בפריס (1924) ובאמסטרדם (1928) כמעט שאינם מוזכרים בעיתונות של אותם הימים.

בדיקת ידיעות הספורט שהובאו בעיתונות היומית מצביעה על קווי דמיון משותפים לכולן: דיווח מועט (בהשוואה לכל תחום אחר), קצר ביותר, שהופיע בצורה לא שיטתית ולא רציפה **והתעלם כמעט לחלוטין מהנעשה בספורט העולמי**. העיתונות היומית, שהיתה למעשה מקור המידע העיקרי על מכלול האירועים ביישוב היהודי (הרדיו העברי נוסד רק ב-1936), **השתלבה במגמה הכללית של העמדת הספורט בסדר עדיפות לאומי נמוך**. עם זאת, העיתונות לא יכלה להתעלם מהפופולריות הגוברת והולכת של הכדורגל בארץ-ישראל, ורוב הדיווחים התייחסו לנעשה בענף זה. לפיכך, שורשיה של התופעה הרווחת כיום - של הקדשת עיקר הדיווח הספורטיבי לענף הכדורגל ומיעוט ההתייחסות לנעשה בתחומי ספורט אחרים - נעוצים עוד בראשית דיווחי הספורט בארץ-ישראל. **מאחר שהעיתונות משקפת הלכי רוח ציבוריים וגם מעצבת אותם, נראה כי היא עצמה היוותה גורם להתעניינות הגוברת בכדורגל**.

העיתונות העברית בכללה היתה עדיין ב"חיתוליה", וטרם הפגימה נורמות עיתונאיות כפי שהן מקובלות היום. לפיכך אין זה מפתיע כי לעתים קשה להבחין בין ידיעה לבין דעה או מודעה. **מוסדות שונים (כמו ההסתדרות הכללית) השתמשו בעיתונות לצרכיהם**, והשימוש שעשו אגודות הספורט בעיתונות היה מקובל ולא היה יוצא דופן בתקופה זו.

מאחר שידיעות הספורט היו קצרות והתייחסו בעיקרן לאירועי ספורט, הרי הפוליטיזציה של הספורט בארץ-ישראל באה בהן פחות לידי ביטוי. מימד זה בולט יותר במרכיבים העיתונאיים האחרים: המדורים, המאמרים ומכתבי הקוראים.

מדורי הספורט

מדורי ספורט החלו להופיע בעיתונים במחצית שנות העשרים. בעוד לידיעות הספורט היו קווי דמיון משותפים, הרי למדורי הספורט, מעצם טיבם, היו מרכיבים הייחודיים לכל עיתון. להלן המאפיינים של מדורי הספורט בכל אחד מהעיתונים:

מדור הספורט של "דאר היום"

"דאר היום" היה העיתון הראשון שייחד מדור לידיעות הספורט. ב-16/10/1925 הופיעו ידיעות ספורט תחת הכותרת "ידיעות מעולם הספורט בארץ-ישראל ובגולה". שבועיים מאוחר יותר שונה השם ל"מעולם הספורט", וכעבור כחודשיים נוספים הופיע המדור תחת השם "מדור הספורט". למרות קיומו של המדור המיוחד המשיכו רוב ידיעות הספורט להופיע באופן אקראי ושלא במסגרת המדור, וכעבור זמן קצר הוא פסק מלהופיע.

באוקטובר 1926 שוב הובאו ידיעות ספורט תחת הכותרת "בספורט". אך גם מדור זה פסק מלהופיע כעבור זמן קצר, והדיווחים הובאו לעתים במסגרת חדשות מקומיות ("חיפה - בספורט", "תל-אביב - במכבי" וכו'). מתחילת 1927 החל להופיע שוב "מדור הספורט", שייחודו היה בהבאת ידיעות ספורט מהעולם. על ספורט מארץ-ישראל כמעט שלא דווח בו. ב-1928, ידיעות הספורט הופיעו לעתים תחת הכותרת "בעולם הספורט", אך גם מדור זה לא הופיע באופן סדיר.

קשה להגדיר את "דאר היום" כחלוץ מדורי הספורט בעיתונות העברית הארץ-ישראלית. המדור הופיע כאמור בשמות שונים, ולא היה לו כל ייחוד - תוכני או צורני (גרפיקה, מיקום, או כיתוב) - שהעיד כי מדובר במדור נפרד. לא כרוז מי כתב את הידיעות, ומלבד כותרת שהעידה על המדור לא היה כל הבדל בין ידיעות ספורט שהובאו קודם לכן באופן סתמי לבין הידיעות ב"מדור".

המפנה ב"דאר היום" חל בדצמבר 1928. מתאריך זה (כנראה בהשפעת "דבר" ו"הארץ") החל להופיע כמעט מדי יום מדור בשם "בספורט". בכל פעם נמסר שם הכותב או ראשי התיבות של שמו - ש.ש., צ.ש., ו.ש. רוניק. להבדיל ממדורי הספורט של "דבר" ו"הארץ" שיתארו להלן, המדור לא נשא אופי אישי (ואולי זו גם הסיבה לחתימה בראשי תיבות). הוא הביא מידע ספורטיבי בלבד, שהכיל בעיקרו תיאורים של משחקי כדורגל.

מדור הספורט של "דבר"

העיתון היומי הראשון שכלל מדור ספורט כהלכתו היה "דבר". כחודש לאחר הופעת העיתון (24/6/1925) נכתב בו כי "על פי דרישת חברים הסכימה מערכת 'דבר' לפתוח מדור לספורט". הדבר העיד על כך שציבור הקוראים היה מעוניין בנעשה בעולם הספורט יותר מאשר עורכי העיתון היו מוכנים לשאת. דיווחים על ספורט הופיעו לעתים ב"דבר" תחת הכותר "בספורט", אך "דרישת החברים" נענתה רק כשנה וחצי מאוחר יותר: **מדור בשם "בספורט"**, שנכתב על ידי שמעון סאמט, **החל להופיע בעיתון מ-25/12/1927**. המדור הופיע בדרך כלל פעם או פעמיים בשבוע בימים לא קבועים, והוא נשא תמיד את חתימתו של הכותב.

המדור, שהיה בעל סימני זיהוי ברורים, נשא גם את חותמו האישי של כותבו. סאמט אהד את רעיון ספורט הפועלים, ומדורו הכיל מאמרים המצדדים **בהפועל** וברעיונותיו, בצד ידיעות ספורט מהארץ ולעתים אף מהעולם. להבדיל מידיעות הספורט הרגילות שהמשיכו להופיע בעיתון כלל המדור תיאורים ארוכים יחסית של משחקי כדורגל. סאמט גילה גם בכתבותיו אהדה ברורה לקבוצות **הפועל**. למשל, לאחר תיאור מפורט של ניצחון הפועל תל-אביב בגביע כתב סאמט ב-30/5/1928: "זהו ניצחון המחייב המשך. אהדת הציבור ל'הפועל' מחייבת גובה מוסרי ומקצועי לדגל המכובד שבצילו הם חוסים - ההסתדרות הכללית". **מאפיין ברור של מדורו היה חוסר ההבחנה בין ידיעות ודעות, עובדות ופרשנות.**

המדור המשיך להופיע גם לאחר שסאמט הפסיק לערוך אותו בשנת 1931 (משנת 1932 החל סאמט לכתוב במדור הספורט של "הארץ"). ב-1936 הוא שונה למדור ספורט שבועי מורחב, שהופיע בימי שישי בשם "בספורט אצלנו ובעולם".

מדור הספורט של "הארץ"

בדומה ל"דבר", גם ידיעות הספורט של "הארץ" נשאו לעתים את הכותרת "בספורט" אך לא הוקדש לכך מדור מיוחד. מ-6/5/1928 החל להופיע **מדור ספורט קבוע גם ב"הארץ"**. הוא נשא את הכותרת "בעולם הספורט", וכותבו שכינה עצמו "יבנה" (ולעתים מ' יבנה) היה מאיר בניהו, חבר מרכז קופת חולים שכיהן אף כחבר מרכז הפועל המדור לא הופיע בזמנים קבועים, ותדירות הופעתו היתה פחותה מזו של "דבר" - בדרך כלל אחת לשבועיים.

מבנה מדורו של בניהו היה דומה מאוד לזה של סאמט: מאמרים אישיים, תיאורים של משחקי כדורגל וידיעות ספורט מהעולם. כאיש מרכז הפועל היה גם בניהו מחויב לרעיון ספורט הפועלים, והוא אף ביטא זאת לא אחת במאמריו. אולם **בניגוד לסאמט הוא נתן ביטוי רחב יותר לנעשה בספורט היהודי בתפוצות והקדיש לכך פינה מיוחדת במדורו**, שכותרתה היתה דווקא - "הספורט בישראל". מעניינת העובדה כי בניהו ומאוחר יותר סאמט, אנשי הפועל, כתבו ב"הארץ" שהיה בעל צביון "אזרחי", מה שמעיד על העמדה הפתוחה שנקט עיתון זה.

מדור הספורט של "הצפון-חיפה"

מדור הספורט המקיף הראשון בעיתונות העברית הארץ-ישראלית של אותה התקופה הופיע דווקא בשבועון מקומי. מפברואר 1926 ועד לאוגוסט 1927 הופיע בחיפה שבועון רוויזיוניסטי בשם "הצפון-חיפה" בעריכת אברהם וינשל (קיסטר, 1990). השבועון הופיע בימי שישי והכיל בקביעות מדור ספורט מורחב, שלא נשא חתימה של כותב מסוים.

עובדת היותו של "הצפון" שבועון רוויזיוניסטי עיצבה גם את אופיו של מדור הספורט. המדור התנגד בחריפות להפועל ולדרכו ועוינות זו, כפי שיתואר להלן, הביאה אף לתביעת דיבה של הפועל כנגד העיתון. מדור הספורט הזה התמקד בנעשה בספורט בחיפה. העוינות בין האגודות החיפאיות סיפקה אמנם חומר רב למדור (קאופמן, 1996 כ'), אך **לחוקר החפץ ללמוד על הספורט הארץ-ישראלי הוא מביא תמונה חלקית בלבד**.

עם זאת, במידה רבה היה מדור זה **חדשן בדיווח הספורט של אותם ימים**. לראשונה הוקדש לספורט מדור כה נרחב, ו**תיאורי הכדורגל של העיתון היוו פריצת דרך**

בתחום זה: תיאורים ארוכים ומפורטים של משחקים, המלווים בפרשנות "מקצועית" של מהלכי המשחק בסגנון שהיה נהוג כמובן באותם הימים ("החיפאים לא היו רגילים למגרש כה צר... אולם בחצי המשחק השני עלה בידם להבליג על הקושי הזה"; "הפועל נתיאש... רגליו כשלו ואינם יכולים להעביר אף גול").

לאחר דיווחי הספורט הקצרים והאקראיים שהופיעו בראשיתה של העיתונות, הרי ההופעה של מדורי הספורט היוותה התקדמות ביחסה של העיתונות לספורט. עם זאת, ראוי לציין כי ידיעות הספורט הספורדיות המשיכו להופיע לצדם של מדורי הספורט, והיוו עדיין חלק הארי של דיווחי הספורט בעיתונות.

סקירת מדורי הספורט מצביעה על כך שלמרות ייחודו של כל מדור ניתן למצוא כמה קווי דמיון ביניהם. המדורים היו אישיים ונשאו את חותמו של העורך. לא היתה בהם הבחנה ברורה בין ידיעה לבין דעה. הם היו בעלי אופי פוליטי מובהק ושיקפו את דעתו של עורך המדור. סאמט ב"דבר" ובניהו ב"הארץ" צידדו בדרכו של הפועל, בעוד עורך המדור ב"הצפון" תקף את הפועל וצידד במכבי. מדור הספורט הממוסד של "דאר היום" היה יוצא דופן. הוא הופיע מאוחר יותר, וזו כנראה היתה הסיבה שבניגוד לעמיתיו (המדור לא נכתב על ידי עורך אחד) הוא הקפיד למסור רק מידע ספורטיבי ונמנע לרוב מלדון בהיבטים הפוליטיים, שהיו מאד דומיננטיים בעיתונים האחרים.

מדורי הספורט מהווים אמנם שיפור מסוים ביחס של העיתונות לספורט, אך עדיין אי אפשר היה לראות בכך מגמה השונה מהלך הרוח הכללי: המדורים הופיעו בצורה לא סדירה ובדרך כלל רק אחת לשבוע, השתרעו על פני שני טורים לכל היותר ולא היה בהם מידע רב במיוחד.

מדורים אלו התאפיינו בעיקר בתחום אחד המאפיין את עיתונות הספורט בימינו: הם הכילו תיאורים מפורטים של משחקי כדורגל וניתוח ופרשנות של מהלכיהם. הקשר אינו מקרי: חלק מהעיתונאים שעיצבו את דרכה של עיתונות הספורט במדינת ישראל דוגמת נחמיה בן-אברהם, החלו את דרכם ככותבים זוטרים במדורים אלה בתקופת המנדט (קאופמן, 1996 ג').

מאמרים רעיוניים ומכתבי קוראים

כפי שצוין, שנות העשרים היו שנים טעונות במתח רב מאוד מבחינה פוליטית. הופעת ה"מחנה" האזרחי והקמתה של המפלגה הרוויזיוניסטית יצרו עימותים רבים הן

בתנועה הציונית והן ביישוב העברי בארץ-ישראל. **הפוליטיזציה שחלה בספורט הארץ-ישראלי עם הקמת "הפועל" היא הוצאה של תהליכים אלה.** עיתונות התקופה התאפיינה בריבוי מאמרים רעיוניים ארוכים מאוד, שעסקו בבעיות השעה ובתגובות רבות של קוראים (הרבה מעל המקובל היום). העיתונות דאגה שהיתה בעלת אופי פוליטי ("דבר" ההסתדרותי ולעומתו "דאר היום" ו"הארץ" ה"אזרחיים" ו"הצפון" הרוויזיוניסטי), שימשה במה מרכזית להתנצחויות הציבוריות בנושאת התקופה. העימות הפוליטי בין מכבי והפועל בא אף הוא לידי ביטוי במרכיבים העיתונאיים האלו, וכפי שנראה האפיל בכמותו על הדיווחים ממגרשי הספורט.

מאמרים רעיוניים

עימותים פוליטיים. עד שנת 1924 היתה בארץ-ישראל הסתדרות ספורט אחת - "מכבי", אך עוד קודם לכן התעורר הקושי של השתלבות הפועלים במסגרתה. ביטוי אופייני לכך ניתן למצוא במאמר לא חתום ב"דאר היום" שהתפרסם ב-17/2/1921 - "על התפתחות הספורט בארץ-ישראל", שבו קורא כותב המאמר להימנע מ"פעילות רוחנית" בתוך מכבי כדי למנוע "מחיצה בין איכרים ופועלים". כעבור שלוש שנים, ב-3/9/1924, קובל מאמר לא חתום אחר בשם "שאלת הנוער בארץ-ישראל" על פעילות רוחנית לא מספקת בתוך מכבי...

ב-1924 הוחל בהקמתו של הפועל, במקביל לקיטוב הפוליטי שהלך ונוצר ביישוב העברי בין המחנה הפועלי ובין המחנה "האזרחי" (קאופמן, 1996 ב').

העימות בין אגודות הספורט היהודיות היה נושא מרכזי במאמרים רבים שהוקדשו לספורט. העובדה שהכותבים של מדורי הספורט בשני העיתונים המרכזיים, "דבר" ו"הארץ", היו אנשי הפועל העניקה להם "יתרון תקשורתי". מאמריהם של סאמט ובניהו נתנו ביטוי לאידיאולוגיה של ספורט הפועלים, תוך התנצחות עם מכבי. מכבי ייצג לדעתם ספורט בורגני הנוטה ל"מקצוענות", שכל תכליתו היא ניצחונות והישגים של יחידים על חשבון בריאות הכלל (לדוגמה: "דבר", 15/3/1928, 30/8/1928; "הארץ", 30/10/1928). לעומת זאת, המאמרים ב"דאר היום" וב"הצפון" נטו יותר לעבר מכבי והקמת הפועל נתפסה בעיניהם כהעדפת אינטרסים מעמדיים על פני אינטרסים לאומיים ("דאר היום", 4/6/1926, 21/6/1926; "הצפון", 18/6/1926). העוינות בין אגודות הספורט באה לידי ביטוי לא אחת במשחקי הכדורגל ביניהן, ומאמרי הספורט הרבו לעסוק בכך. כל צד האשים את יריבו הפוליטי כמי שליפה את האלימות ("דבר", 8/5/1929; "הארץ", 4/6/1926).

היבטים נוספים. מאמרים מסוג אחר עסקו בהיבטים שונים (היסטוריים, לאומיים ומקצועיים) של הספורט והחינוך הגופני. לדוגמה: ב"הארץ" פורסמה סדרת מאמרים בשם "הספורט והמלחמה בחיי העברים" מאת מנשה פולק (18/1/1929, 4/1/1929), מאמר על ספורט ואמנות של בנימין הלר (18/7/1928) וסדרת מאמרים על החינוך הגופני בתל-אביב מאת ליפא לויתן (ביוניאר 1929). ב-8/2/1926 פורסם ב"דבר" מכתבו הביקורתי של א. גורדון המופנה למכבי, ובו הוא מוחה על שליחת חברים להשתלמות בחינוך גופני בחו"ל בניגוד ליעד הלאומי של הפניית צעירים לעבודת האדמה, ומאמרו של מ. בניהו על קופת חולים והתרבות הגופנית (21/3/1929).

מכתבים למערכת

תגובות בוטות. עיתונות התקופה איפשרה תדיר גם לקוראיה להתבטא. קוראים רבים הגיבו במכתבים למערכת על המתרחש בספורט הארץ-ישראלי, ונושאים היו דומים במידה רבה לאלה שהועלו במאמרים. העימות הפוליטי בין האגודות תפס גם כאן מקום מרכזי, ודומה כי **ההבדל בין המכתבים למאמרים היה נעוץ בהתבטאות הבוטה שהרשו לעצמם כותבי המכתבים** (שחתמו לעתים קרובות בכינויים כמו "חובב ספורט", "יהושע", "ספורטמן" וכו'). הקורא x כינה את חיפה, שבה נעשה ניסיון להקים אגודה ארצית של הפועל, "קן לכל צרה חדשה כי תבוא" (הארץ, 12/8/1925). התנהגותם של אוהדי הפועל במשחק כדורגל כונתה "טרור מאוס" במכתב של יו"ר אגודת מכבי תל-אביב ל"הארץ", (13/8/1928). התנהגות דומה תוארה כ"פוגרום" ב"הצפון" (9/4/1926). מכתבי מערכת שימשו גם את אגודות הספורט כאמצעי להביא את טיעוניהן בעיתון שלא הזדהה עם עמדתן ולהגיב על האשמות שהוטחו כנגדן. כך עשו אנשי הפועל ב"הצפון" (3/7/1925) ואנשי מכבי ב"דבר" (29/7/1928).

ביקורת. ייחודם של המכתבים למערכת הוא בנימה הביקורתית שנשמעה מהם, בעיקר כלפי העיסוק המפורש בכדורגל, והיא באה בעיקר לידי ביטוי ב"דבר". ב-9/6/1926 קובל הקורא בן-שבח ב"דבר" על כי לפועל אין פנאי ל"דבר שבדפוס ובעיון", ובמקום לעסוק בכך הוא מבזבז את זמנו בצפייה במשחקי כדורגל. מסקנתו הנחרצת היא כי "מי שיבעט בכדור בעיטתו בו צריכה להיות בעיטה של - ממנו והלאה". הביקורת על העיסוק המופרז בכדורגל נבעה גם מראיית ההתעסקות בכדורגל כעומדת בסתירה לרעיון "ספורט הפועלים", שכן זהו ענף המעודד ניצחונות ואלימות ומביא את ההמון להתבונן במקום לעסוק בו באופן אקטיבי ("דבר", 1/8/1928).

מאמרי המערכת ומכתבי הקוראים מעידים על הלכי הרוח של התקופה, ובעיקר על השפעת המאבק הפוליטי על הספורט ביישוב העברי. עם זאת, **ההתייחסות לספורט היא דו-ערכית**: כל עוד מדובר באירועי ספורט "נטו" הסתפקו העיתונים בדיעות קצרות או במדורים שבועיים קצרים. כשהנושא היה פוליטי והיה בו מקום להתנצחות עם היריב, או אז יש לעסוק בו והוא מקבל מקום נרחב יותר בעיתון - במאמר או בהתבטאות בוטה של קורא. אם כן, הקורא בן זמננו למד מהעיתונות על הוויכוחים והעימותים הפוליטיים בין האגודות או בתוכן (הביקורת על הכדורגל בהפועל) יותר מאשר על אירועי הספורט עצמם.

מימד עיתונאי זה מאפיין את התקופה המנדטורית ואינו קיים כמעט כיום. לעומת זאת, מן הראוי לציין כי "התמקצעותה" של עיתונות הספורט המודרנית הביאה לכך שאין בה כמעט מאמרים העוסקים בתחומים ההיסטוריים והתרבותיים של הספורט, אפילו בהשוואה לתקופה הנדונה במאמר.

אירועי הספורט שזכו לסיקור נרחב

בשנות העשרים התרחשו אירועי ספורט רבים בארץ-ישראל: הקמת הפועל, כינוסי הפועל, כינוסי מכבי, הקמת ההתאחדות לכדורגל, גביעי ארץ-ישראל לכדורגל, הקמת הסתדרות מורי ההתעמלות ועוד. ראוי, אם כן, לבדוק אילו מהאירועים הקשורים בספורט קיבלו סקירה נרחבת במיוחד בעיתונות, בהשוואה למקובל באותם הימים. סקירת עיתונות התקופה מעלה כי האירועים שזכו ליתר הבלטה היו אלה:

ביקורי "הכוח" וינה בארץ-ישראל

קבוצת הכדורגל של "הכוח" וינה נחשבה באותם הימים כאחת מקבוצות הכדורגל הבכירות באירופה, וב-1925 זכתה אף באליפות המקצועית הראשונה של אוסטריה (פולק, 1976). הקבוצה הוזמנה לארץ-ישראל על ידי מרכז מכבי, ובינואר 1924 קיימה פה שלושה משחקים. שנה לאחר מכן ערכה הקבוצה ביקור נוסף, שבמהלכו קיימה שני משחקים.

משחקיה של "הכוח" וינה נחשבו לאירוע ספורטיבי חריג ועוררו התלהבות עזה. אין תימה אפוא כי שני העיתונים היומיים, "דאר היום" ו"הארץ" ("דבר" טרם הופיע), הקדישו בינואר 1924 ובינואר 1925 מקום נרחב לסקירת ביקורי הקבוצה. "דאר היום" אף הגדיל לעשות בהוציאו מהדורה מיוחדת לאחר המשחק הראשון של הקבוצה (9/1/1924).

משפט "הפועל" נגד "מכבי" בחיפה

התהליך של הקמת התאגדות הפועל החל למעשה בחיפה ולווה בעימותים חריפים עם אגודת מכבי המקומית (קאופמן, 1996 ב'). לאחר תקופה ארוכה, שבה החרים מכבי את הפועל בחיפה, הגיעו האגודות להסדר שקבע גם את סדרי חלוקת ההכנסות במשחקים ביניהן ("דבר", 21/5/1926). ההסדר לא הפיג את המתיחות, וב-5/6/1926 הופסק משחק כדורגל בין הקבוצות לאחר ששחקני מכבי עזבו את המגרש כמחאה על החלטת השופט. הקהל דרש את כספו, אך גזבר מכבי לקח את מחצית הסכום מהקופה, על פי ההסכם שנקבע קודם לכן. מאחר ששחקני מכבי הואשמו ב"פיצוץ" המשחק, הפועל הגיש תביעה לבית משפט השלום העברי בחיפה להשבת הכסף שנלקח על ידי גזבר מכבי.

העיתונות גילתה עניין רב בפרשה, אולי עקב ההיבט המשפטי ואולי גם עקב הטיפול בפרשה בבית משפט השלום העברי - שהיה חלק מהמערכת המשפטית האוטונומית של היישוב העברי - ולא בבתי המשפט המנדטוריים. **העיתונות בחודשים יוני ויולי של שנת 1926 מלאה בדיווחים ארוכים יחסית של הפרשה.** בית המשפט פסק כי על אנשי מכבי להשיב את הכסף. מכבי לא מילא אחר ההוראה וננזף על ידי בית המשפט, שהיה למעשה נטול כוח אכיפה.

משפט הפועל חיפה נגד עיתון "הצפון"

פרשה משפטית נוספת שזכתה להבלטה רבה היתה תביעת הדיבה של הפועל כנגד עיתון "הצפון". כבר נאמר שעיתון "הצפון" נקט עמדה עוינת כלפי הפועל בחיפה. האגודה החיפאית, הוותיקה בסניפי הפועל שנשענה על מועצת פועלים חזקה בחיפה "האדומה", לא יכלה להשלים עם תוקפנותו של העיתון הרוויזיוניסטי כלפיה. ב-3/12/1926 האשים "הצפון" את מועצת פועלי חיפה בכך שהיא מנסה למשוך אליה שחקנים ממכבי תמורת תשלום, ידיעה שהוכחשה נמרצות ב"דבר" (16/12/1926). ב-8/5/1927 פרסם "הצפון" ידיעה שלפיה ביקש הפועל מקבוצת כדורגל מיוון שלא להתמודד עם מכבי בגלל "מקצוענותו". מבחינת אנשי הפועל העיתון הגדיש את הסאה ונראה כי יותר מאשר מתוכן ההאשמה הם הוטרדו מעצם האשמתם ב"מלשינות". הוגשה תביעת דיבה כנגד "הצפון" לבית משפט השלום העברי. עיתוני אוגוסט-ספטמבר 1927 מכילים דיווחים מפורטים על מהלך המשפט, **וברור כי נגיעתה של הפרשה לעיתונות עצמה תרמה לסיקור הנרחב.** "דאר היום" הרכה לעסוק במשפט יותר מעמיתיו, והוא אף הגדיל לעשות בהביאו את פסק הדין במלואו (2/10/1927). "הצפון" הואשם ב"גרימת עלבון" וחויב להחזיר את הוצאות המשפט בסך 150 לירות. עם זאת הוא לא חויב בתשלום על הוצאת דיבה מתוך "כוונה רעה".

מסע "מכבי-הגיבור" חיפה לארצות-הברית

קבוצת הכדורגל של "מכבי-הגיבור" חיפה הוזמנה לשחק בארצות-הברית, ביוזמת אמרגן שביקש להתחרות בעמיתו שהזמין את "הכוח" וינה באותו זמן. כדי שהקבוצה תוכל להתמודד כראוי למעמדה נשלח בא-כוח של הקבוצה להונגריה כדי לצרף שחקנים יהודים, שחלקם הורחקו מהליגה בהונגריה מסיבות שונות. לאנשי הפועל היה ברור כי שחקנים אלה יקבלו תמורה כספית עבור הצטרפותם, עובדה שגרמה להתקפות נמרצות של הפועל בעיתונות, שבהן האשים את מכבי במקצוענות ("דבר", 5/4/1927, 27/4/1927). אנשי מכבי דחו את ההאשמות, ולדבריהם הוחלט שלא לשלם לשחקנים, אך "מובן מאליו שהמשחקים יקבלו אלו סכומים להוצאות" ("הארץ", 11/5/1927). גם הסתייגותו של חבר מרכז מכבי ארנסט סימון ממסע הקבוצה ("דבר", 27/4/1927) לא התקבלה על ידי אנשי מכבי.

מסע "מכבי-הגיבור" בארצות-הברית נמשך מיוני ועד אוגוסט 1927 ותואר בהרחבה בעיקר ב"דאר היום" (מה שאינו מפתיע על רקע עמדתו האוהדת של העיתון למכבי). מנהל הקבוצה שלח לעיתון כתבות נלהבות על הצלחותיה של הקבוצה, וסקירותיו זכו לא אחת לכותרות ראשיות בגיליונות חודש יולי של "דאר היום". **היו אלו ידיעות הספורט היחידות שזכו לכך!** דו"ח המסע שפורסם ב"דאר היום" (6/9/1927) אף הוא על ידי מנהל הקבוצה עמד בסתירה מוחלטת לתיאורים שנשלחו קודם לכן. הקבוצה רומתה על ידי האמרגן, מספר הצופים היה קטן בהרבה ממה שנמסר, וחלק מהשחקנים נותרו בארצות-הברית. "דאר היום" היה כנראה פזיז מדי בכותרות הראשיות של חודש יולי 1927...

בחינת האירועים שזכו לסיקור נרחב מצביעה על כך כי בדומה למאמרים ולמכתבי המערכת **גילתה העיתונות עניין רב בעימותים שנשאו אופי פוליטי, יותר מאשר באירועים הספורטיביים עצמם**. מתוך ארבעת האירועים שצוינו לעיל רק ביקור "הכוח" וינה ניתן להגדרה כאירוע ספורטיבי הנטול פן פוליטי. יש לזכור כי ביקורי הקבוצה התקיימו ב-1924 וב-1925. בשנים אלו טרם הוקם הפועל, "דבר" עדיין לא יצא לאור, והעלייה הרביעית שגרמה להתפתחותו של ה"מחנה" האזרחי ולעימותים הפוליטיים היתה רק בראשיתה.

יתר האירועים קשורים באופן ישיר במחלוקת הפוליטית בין מכבי והפועל, ואפילו התיאורים הארוכים ב"דאר היום", על משחקי מכבי חיפה בארצות-הברית הם בעלי נימה פולמוסית ונועדו להוכיח את צדקת המסע.

יחד עם זאת יש לראות כאן התחלה של תהליך הקיים בעיתונות של זמננו: **התמקדות באירועים בעלי אופי "רכילותי" סביב הספורט, המקבלים לא אחת ביטוי נרחב יותר מאירועי הספורט עצמם.**

ביטאונים אגודות הספורט

עיתונים יומיים או שבועונים המוקדשים אך ורק לספורט טרם הופיעו באותם הימים, אולם אגודות הספורט הוציאו ביטאונים משלהן: **מכבי** הוציא את **"המכבי"** והפועל את **"עזנו"**. להלן ייבחנו התכנים המרכזיים של ביטאונים אלו:

"המכבי"

הביטאון **"המכבי"** החל להופיע במרץ 1913, כחצי שנה לאחר שהוקמה הסתדרות מכבי בארץ-ישראל (עד 1936 השתמש הכיטאון רק בתיארוך עברי והגיליון הראשון נשא את התאריך אדר תרע"ג). הגיליון הראשון הופיע כמכתב חוזר של הסתדרות מכבי, ובאפריל 1913 (ניסן תרע"ג) הופיע הגיליון השני. לאחר מכן חלה הפסקה ארוכה בהופעתו (עקב המלחמה ותוצאותיה), עד אוקטובר 1923 (גיליון חשוון תרפ"ד). בין השנים 1923 ו-1936 הוא יצא לאור באופן לא רציף, בתדירות ובצורות שונות. הוא אף הוגדר בתחילה כ"ירחון לענייני התעמלות, ספורט וצופיות" ומאוחר יותר - כ"ירחון לענייני החינוך הגופני".

למרות השינויים שעבר הביטאון הוא לא שינה את אופיו באופן משמעותי. הביטאונים השונים הכילו בדרך כלל מידע על הנעשה בהסתדרות מכבי בארץ-ישראל, על הפעילות הארגונית והספורטיבית בסניפים השונים ולעתים גם על מכבי בעולם. כמו כן פורסמו הודעות שונות לחברים והדרכה בתחום המקצועי. הביטאונים הכילו מאמרים פרוגרמטיים רבים בתחומי הספורט הלאומי היהודי והחינוך הגופני. הדבר בא לידי ביטוי בעיקר כשהביטאון הפך לירחון, באוקטובר 1929.

רבים מאנשי הספורט המרכזיים בארץ-ישראל ראו ב"המכבי" כלי ביטוי, וכך ניתן למצוא בו מאמרים פרי עטם של צבי נשרי (גיליון חשוון תר"ץ), של יוסף יקותיאל (גיליון כסלו תרפ"ו), של יהושע אלוף (גיליון אדר תרצ"ו) ושל עמנואל סימון (גיליון ניסן תרפ"ד). גם ראשי מכבי העולמי - אלכסנדר רוזנפלד (גיליון ניסן-אייר תר"ץ) והיינריך

לוזה (גיליון חשוון תרפ"ה), פרסמו מדי פעם את הגיגיהם בעיתון. לעתים ניתן למצוא מאמרים שנכתבו על ידי אנשי רוח או דמויות ציבוריות ידועות, כגון יוסף קלוזנר (גיליון כסלו תרפ"ד), יהודה בורלא (גיליון סיוון-אלול תר"ץ) ומנחם אוסישקין (גיליון כסלו תרפ"ה). בשנות העשרים שימש "המכבי" פעמים רבות כלי התנצחות כנגד הקמת הפועל - בהתאם למגמה שרווחה אז בעיתונות הכללית. הרבה בכך בעיקר יוסף יקותיאל (גיליונות כסלו תרפ"ו, תשרי תרפ"ז). בשנות השלושים נעלמה כמעט לגמרי מגמה זו, אך עדיין ניתן היה למצוא אותה מדי פעם (כמו בביקורת על כינוס הפועל השני בגיליון תשרי תרצ"א).

המימד העיוני-תיאורטי ב"המכבי" האפיל על השאר. "המכבי" המעיט בתיאורים של אירועי ספורט ובמידע על הנעשה בספורט הארץ-ישראלי בכללותו, ובכך הוא היה דומה במידה רבה למגמה שרווחה אז בעיתונות היומית.

"עזנו" - ביטאון "הפועל"

הפועל כמו מכבי, הוציא לאור ביטאון משלו - "עזנו". הגיליון הראשון של "עזנו" יצא לאור באפריל 1927, ובדומה ל"המכבי" הוא נשא תאריך עברי בלבד - ניסן תרפ"ז. גיליון זה הוא היחיד שיצא לאור בשנות העשרים. בגיליונות הבאים נוסף גם התאריך הלועזי. בשנות השלושים הוא חידש את הופעתו ופורסם בצורות שונות: כדו-שבועון - מאוקטובר 1933 ועד אפריל 1934; כשבועון - מינואר ועד אפריל 1935; כירחון - ממרס ועד ספטמבר 1935. בשנות הארבעים חידש הביטאון את הופעתו - והפעם כשנתון.

כאמור, בשנות העשרים יצא לאור רק גיליון אחד, ותוכנו היה טיפוסי לרוח אותם הימים. **חלק הארי של הגיליון הוקדש למאמרים רעיוניים שדנו בהיבטים של ספורט הפועלים** ובהצדקה האידיאולוגית לקיומו של הפועל. חלק אחר המוקדש להתנצחות עם מכבי בנושאים שעמדו על הפרק (כגון הצטרפות קבוצת הכדורגל של "אלנבי" להפועל תל-אביב ומסע "מכבי-הגיבור" לארצות-הברית) ולדיווחים ממרכז הפועל. העיתון לא מסר למעשה כל מידע על אירועים ספורטיביים, אף לא כאלה שהיו קשורים בפעילות בהפועל!

רק בשנות השלושים פרסם "עזנו" מידע רב יותר על אירועי ספורט, בהתמקדו בנעשה בסניפי הפועל בארץ ובגולה. גם בגיליונות אלה נטתה הכף בכיוון לטובת המאמרים הפרוגרמטיים, אך הודגשו גם נושאים הקשורים בהדרכה מקצועית.

קיים דמיון רב בין ביטאוני אגודות הספורט. הן "מכבי" והן "עזנו" ראו עצמם כביטאונים אידיאולוגיים יותר מאשר כמוסרי מידע ספורטיבי. הביטאונים שימשו ככלי חינוכי, שתכליתו להזדהות עם מטרות הארגונים שתושגנה באמצעות הגברת התודעה הלאומית או המעמדית של החברים בארגונים אלה. לא היה זה מתפקידם למסור לחברים מידע ספורטיבי (להבדיל מהודעות המרכזים לחברים), ומשזה נמסר, ברור היה כי הדגש הושם על הצלחות הארגון או לחלופין על "כישלונות" היריב הפוליטי. קיים דמיון רב בין ביטאוני האגודות לדיווחי הספורט בעיתונות: גם כאן הושם דגש על השקפות והלכי רוח ופחות על מה שהתרחש בפועל בשדה הספורט.

דעות הקוראים על דיווחי הספורט

העיתונות של אותם הימים לא היתה פתוחה לביקורת, ולפיכך לא נמסר אם דעתם של הקוראים היתה נוחה מאופיו ומכמותו של המידע הספורטיבי שסופק להם. כפי שהוזכר מקודם ציין עיתון "דבר", זמן קצר לאחר הקמתו, כי קיימת דרישה מצד חברים לפתוח מדור לספורט (24/6/1925), אך העיתון נענה לדרישה זו רק כשנה וחצי מאוחר יותר.

למרות זאת, הוספה הדרגתית של מדורי ספורט לעיתונות והרחבת התיאורים של משחקי כדורגל ושל דיווחי הספורט בשנות השלושים - כל אלה מעידים ללא ספק על היענות להלכי הרוח של הקוראים.

מאמרו של ליפא לויתן. חוסר שביעות הרצון מסקירות הספורט בראשיתה של העיתונות מצא את ביטויו במאמרו של ליפא לויתן "האספורט בעיתונות היומית בשנת 1929", שפורסם ב"המכבי" במרס 1930 (גיליון אדר תר"ץ). מאמר זה ראוי לאיזכור מיוחד בהיותו היחיד בן-התקופה המבטא הלוח של הקוראים כלפי המידע הספורטיבי שסופק להם.

מסקנתו של לויתן מובאת כבר בפתח דבריו ומחזקת את חוסר שביעות הרצון של הקוראים מדיווחי הספורט:

"מערכות העיתונים הדגישו שהחוגים הרחבים של הקוראים מתעניינים בשאלת התרבות הגופנית ודורשים אינפורמציה אספורטיבית - ונאלצו להיענות לדרישה זו. אולם מה שסודר הוא מעט מזער... לפי מצבנו יש לחינוך האספורטיבי חשיבות מיוחדת במינה. בתנאים אלה אין המערכות

רשאות כמוכן להסתפק בקביעת פינה מצומצמת אחת לשבוע או שבועיים".

במאמרו, המוקדש ברובו לסקירה מלאה של כל רשימות הספורט בעיתונות היומית ב-1929, מבקר לויתן את העיתונאים הכותבים על ספורט: "בחור, שרק אתמול היה בין 'חובשי בית המדרש' ואין לו מושג כלשהו על התרבות הגופנית כותב על ענייני ספורט ומבקרם". הוא מוחה על העובדה כי מקום נכבד מאוד בעיתונות מוקדש לכדורגל וקובל על הפוליטיזציה של סקירות הספורט. לדבריו, "למבקרים, שאין להם את הידיעות האלמנטריות על האספורט, או המביטים עליו רק דרך המשקפים הפוליטיים שלהם - הייתי מציע לסלק ידיהם מהביקורת המקצועית". המלצתו היא כי -

"על העיתונאים היומיים להרחיב את הפינות האספורטיביות. כל המתרחש בעולם האספורט ובעיקר בעולמנו אנו יש לפרסם בעיתונות היומית. פעם בשבוע או לכל הפחות פעם בשבועיים עליה להקדיש עמוד שלם למדור האספורט... ואז תחדור גם התרבות הגופנית להמון הרחב".

ביקורתו של לויתן מעידה כי למרות מרחק הזמן היא אינה חדשה והובחנה כבר בתקופת הופעתם של ידיעות הספורט בעיתונות.

הלכי הרוח של הקוראים הביאה כאמור להגדלת מקומו של הספורט בעיתונות היומית בשנות השלושים, ובכך יצרו את הנדבך הראשון למקומו של הדיווח הספורטיבי בימינו.

מסקנות

מהתאור ומהניתוח של הדיווחים על ידי עתונות התקופה ניתן להסיק את המסקנות הבאות:

★ העיתונות של שנות העשרים שיקפה את המגמה הכללית שהספורט היה נמוך בסדר העדיפות הלאומי. העיתונות המעיטה בדיווחי ספורט, וגם משהובאו ידיעות ספורט הן היו ברובן קצרות ואקראיות. הופעתם של מדורי הספורט שיפרה אמנם במידת-מה את מעמדו של הספורט בעיתונות, אך המדורים עצמם היו קצרים והופיעו בדרך כלל רק אחת לשבוע. חוסר שכיעות הרצון של קוראי העיתון

הביאה כנראה לשינוי מסוים שחל בשנות השלושים. מתוך כך מובן שלחוקר בן זמננו יש קושי רב לשחזר את אירועי הספורט של שנות העשרים במלואם, בהסתמך על עיתונות התקופה.

★ העיתונות העברית בראשיתה הביאה לידי ביטוי את הפוליטיזציה של הספורט בארץ-ישראל. **תיאורי העימותים הפוליטיים תפס מקום נרחב בהרבה מתיאורי האירועים הקשורים ישירות לספורט.** הדבר בלט בעיקר במאמרים ובמכתבי המערכת. גם מדורי הספורט שנשארו ברובם אופייניים ביטאו יותר את עמדות כותביהם כלפי המחלוקות הפוליטיות בין אגודות הספורט בארץ-ישראל. האירועים הקשורים בספורט שזכו ליתר הכלטה היו לרוב קשורים ישירות למחלוקות הפוליטיות: הסכסוכים המשפטיים של הפועל עם מכבי בחיפה ועם עיתון "הצפון" בחיפה, וכן מסעה של מכבי חיפה לארצות-הברית. אף ביטאוני אגודות הספורט **המעיטו במסירת מידע ושימשו יותר ככלי אידיאולוגי ותעמולתי עבור חבריהן.**

★ חלק ממאפייני עיתונות הספורט בזמננו נעוץ בתהליכים, שתחילתם כהופעתה של העיתונות. כבר מראשיתה הפנתה העיתונות העברית את עיקר תשומת הלב לכדורגל והמעייטה מהנעשה בענפי ספורט נוספים או התעלמה מכך לגמרי. חלק ממשחקי הכדורגל תוארו באופן מפורט תוך ניתוח ופרשנות של המהלכים השונים והשערים שנכבשו - אותם הדגשים הקיימים עד היום. ייתכן אף שההתעסקות המרובה של העיתונות הישראלית דהיום בנעשה סביב אירועי הספורט היא **"ירושה" של נורמות שהחלו עוד בתקופת ראשיתה של העיתונות העברית.**

סיכום

שלושת העיתוננים היומיים המרכזיים בארץ-ישראל - "הארץ", "דאר היום" ו"דבר" - יצאו לאור בשנות העשרים - תחילתו של המנדט הבריטי בארץ-ישראל. בתקופה זו הופיע העיתון הרוויזיוניסטי "הצפון" בחיפה (לזמן קצר) והחלו להתפרסם ביטאוניהן של אגודות הספורט - "המכבי" (של 'מכבי') ו"עזנו" (של 'הפועל').

מניתוח כל הרשימות שפורסמו בעיתונות (ידיעות, מדורים, מאמרים ומכתבי קוראים וכן ניתוח ביטאוני מכבי והפועל) בנושאי ספורט שונים ניתן להבחין בתופעות הבאות:

- ★ דיווחי הספורט בראשיתה של העיתונות היו קצרים, שוליים ומסרו לקוראים מידע מועט יחסית על אירועי הספורט בארץ-ישראל. הידיעות התייחסו בעיקרן לתוצאות משחקי הכדורגל בארץ-ישראל, ונושאי ספורט אחרים כמעט שלא באו לידי ביטוי. במחצית השנייה של שנות העשרים החלו להופיע גם מדורי ספורט. אלה נשאו אופי אישי וייצגו את דעות כותביהם; ידיעות הספורט ודעות אישיות שימשו כהם בערבוביה. מדור הספורט האישי הראשון הופיע ב"דבר". מדור הספורט המקיף הראשון, שהכיל בקביעות דיווחי כדורגל מפורטים, היה של "הצפון" חיפה.
- ★ שנות העשרים התאפיינו בקיטוב פוליטי, שהוליך גם לפוליטיזציה של הספורט ולהיווצרות של התאגדות הפועל. העימותים בין מכבי והפועל שימשו נושא מרכזי במאמרים ובמכתבי קוראים.
- ★ המאבק הפוליטי השפיע גם על אופי הדיווח העיתונאי, ואירועי הספורט שזכו ליתר סיקור היו בעיקר אלה שהיתה להם נגיעה ישירה לעימות שבין אגודות הספורט.
- ★ ביטאונים האגודות שהופיעו באותן השנים היו בעלי אופי אידיאולוגי מובהק, וכמות המידע הספורטיבי שנכלל בהם היתה מועטת ביותר מול הגודש במאמרים פרוגרמטיים.
- ★ נראה שאוהדי הספורט לא היו שבעי רצון מדיווחי העיתונות. הופעת מדורי ספורט והרחבת הדיווחים שעניינים ספורט בעיתונות של שנות השלושים הן פועל יוצא מכך.

רשימת המקורות

- אבן-חן, א. (1987). "דאר היום" זיכרונות והערות. **קשר**, 1, 55-64.
- אלידע, ע. (1995). "דאר היום" הרוויזיוניסטי, לתולדותיה של פרשה עיתונאית מרתקת. **קשר**, 17, 73-78.
- גלבו, מ. (1994). ראשית "דבר". **קשר**, 16, 80-91.
- דינור, ב.צ. (עורך). (1975). **ספר תולדות ההגנה**. ב' (א'). תל-אביב: מערכות.
- זמרי, א. (1968). **אגודות ההתעמלות והספורט בארץ-ישראל לפני מלחמת העולם הראשונה**. נתניה: מכון וינגייט.
- זמרי, א. (1971). **החינוך הגופני והספורט בארץ-ישראל בשנים 1917-1927**. נתניה: מכון וינגייט.
- טרייסר, ג. (1979). התפתחות האגרוף בארץ-ישראל. בתוך גיל, ע. (עורך). **שביל הזהב, קובץ לזכרו של צבי נשרי**. נתניה: מכון וינגייט.
- מלמד, ד. (1986). פצצות הביירותים ומהירות התל-אביבים. **עת-מול**, 65, 19-20.
- נאור, מ. (1996). מ"חדשות מהארץ הקדושה" ל"הארץ", 1918-1923, בתוך: נאור, מ. **מהרצל עד בן-גוריון**. (ע"ע 214-241). תל-אביב: משרד הביטחון.
- פולק, א. (1976). **חוויותיו והרפתקאותיו של שחקן כדורגל בחמש יבשות תבל** (תרגום: ע. גיל). נתניה: מכון וינגייט.
- קאופמן, ח. (1993). **"הפועל" בתקופת המנדט**. עבודה לתואר דוקטור שלא פורסמה. חיפה: אוניברסיטת חיפה.
- קאופמן, ח. (1996 א'). יסודותיו ומרכיביו הלאומיים של המושג יהדות השרירים. **בתנועה**, 3(ג), 261-282.
- קאופמן, ח. (1996 ב'). ייסודה של התאגדות הספורט "הפועל". **קתדרה**, 80: 122-149.
- קאופמן, ח. (1996 ג'). "העם רואים את הקולות" נחמיה בן-אברהם (1921-1979). **קשר**, 20, 87-92.
- קיסטר, י. (1990). "הצפון" המקומון הראשון בארץ. **קשר**, 7, 52-60.